

УДК 332.146:142.2+053.2

Ольга ШЕВЧЕНКО, В'ячеслав ЖУК

РЕГУЛЮВАННЯ НЕРІВНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Предметом статті є дослідження чинників, що впливають на регіональну нерівномірність в умовах нестабільності. Метою статті є розробка інструментарію впливу на регіональну нерівномірність в умовах соціально-економічної нестабільності, зокрема через зниження показників соціально-економічного розвитку на постконфліктних територіях. Використано методи статистичного аналізу, структурних узагальнень, синтезу. На основі аналізу тенденцій соціально-економічного розвитку регіонів у кризовий період виявлено чинники посилення нерівномірності. Досліджено ефективність дії інструментів регулювання розвитку регіонів, у тому числі постконфліктних, та діяльність інституцій, що впливають на регіональний розвиток. Виявлено інструменти, що спроможні впливати на регіональну нерівномірність в умовах соціально-економічної нестабільності. Сформульовано низку пропозицій щодо удосконалення інструментів регулювання регіонального розвитку та діяльності інституцій у сфері регіонального розвитку. Сферою застосування результатів дослідження є практична діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо регулювання регіональної нерівномірності в умовах нестабільності та недопущення її розростання.

Ключові слова: регіональна нерівномірність, постконфліктна територія, Державний фонд регіонального розвитку, державно-приватне партнерство, регіональна стратегія, регіональна політика.

JEL: R12, O18, E32

Постановка проблеми. Тенденції 2015–початку 2016 р. показали усю непросту і неоднозначну динаміку соціально-економічного розвитку регіонів України. Для одних регіонів рік став роком переоцінки традиційних цілей розвитку і пошуку нових шляхів виходу із кризових ситуацій, інші регіони перебувають у сформованому раніше руслі руху і не можуть віднайти нові шляхи та напрямки розвитку. З'явилися нові території – постконфліктні, і це спричинило проблеми їх реінтеграції до господарського простору країни. Звуження можливих джерел ресурсів, недосконала інституційна база, слабкість політичної волі на місцях щодо реалізації політики соціально-економічної відбудови є перешкодами загальної тенденції до відновлення соціально-економічної стабільності в державі. Зусиллями лише кількох регіонів питання забезпечення соціально-економічної стійкості в межах країни вирішити важко, тому значна увага на даний момент має приділятися удосконаленню інструментів регулювання розвитку регіонів з боку держави. Всупереч складній макроекономічній ситуації саме регіональний рівень

© Ольга Шевченко, В'ячеслав Жук, 2016.

господарювання може стати точкою опори для відновлення стабільних тенденцій розвитку, зростання експортного потенціалу, пошуку нових ринків збуту товарів всередині країни та за її межами, використання новітніх інструментів регулювання економіки. І оскільки у кризових умовах посилюються тенденції до зростання регіональної нерівномірності, то актуальною є розробка інструментарію її протидії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Регулювання соціально-економічного розвитку регіонів та міжрегіональної нерівномірності вивчається у працях авторів, зокрема таких, як Б. Гардінер [1], І. В. Заблудська [2], Л. О. Збаразська [3], М. О. Кизим [4], О. В. Козирева, О. М. Красносова, С. О. Кропельницька [5], А. Ф. Мельник [6], Р. Мартін, В. А. Нікіфорова, П. Санлі, П. Тайлер, О. В. Тур, Г. З. Шевцова, І. В. Ярошенко та ін.

Визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. У наукових працях залишається недостатньо дослідженим питання використання інструментів регулювання регіонального розвитку і впливу на регіональну нерівномірність саме в умовах соціально-економічної нестабільності та існування постконфліктних територій, так само як і питання пошуку найбільш ефективних з них.

Формулювання цілей статті та постановка завдань. Метою даної статті є розробка інструментарію впливу на регіональну нерівномірність в умовах соціально-економічної нестабільності. Досягнення мети ґрунтується на виконанні завдань: на основі аналізу тенденцій соціально-економічного розвитку регіонів у кризовий період виявити чинники, які спричиняють посилення нерівномірності; дослідити ефективність дії інструментів та інституцій соціально-економічного розвитку на регулювання розвитку регіонів і регіональну нерівномірність; виявити інструменти, спроможні вплинути на регіональну нерівномірність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-економічний розвиток регіонів на сучасному етапі перебуває під дією низки чинників дестабілізуючого та дестимулюючого характеру (криза в економічній сфері, зниження рівня доходів населення, повільні кроки у напрямку виходу на ринки країн ЄС), наслідком чого є низькі показники розвитку. Однак, за окремими показниками соціально-економічного розвитку на рівні регіонів можна спостерігати поступове відновлення показників або уповільнення темпів їх зниження, що може свідчити про зародження тенденцій до стабілізації і підвищення темпів розвитку регіонів.

Такі тенденції характерні більше для початку 2016 р. порівняно із 2015 р. У січні-березні 2016 р. збільшилась кількість регіонів, у яких зросли індекси будівельних робіт порівняно із січнем-березнем 2015 р., з 4 до 16. Якщо у січні-березні 2015 р. найменші величини індексу були 10,8% (Луганська область) та 27,8% (Донецька область) порівняно із січнем-березнем 2014 р., то у січні-березні 2016 р. найменша величина індексу становила 76,9% (Полтавська область), а найбільший індекс (210,0%) спостерігався в Миколаївській області, що свідчить про поступове відновлення показників будівельної сфери [7].

Також у січні-березні 2016 р. збільшилась і кількість регіонів, у яких зросли індекси промислового виробництва, з 8 до 14. При цьому у січні-березні 2015 р. порівняно з січнем-березнем 2014 р. найменші величини індексів становили 13,0% (Луганська область) та 47,9% (Донецька область), а у січні-березні 2016 р. порівняно із січнем-березнем 2015 р. – 90,0% (Сумська область), причому найбільший індекс спостерігався в Луганській області (232,0%), що також говорить про наявність паростків стабілізації у сфері промисловості в регіонах.

Можемо говорити і про поступову стабілізацію сфери капітального інвестування у регіонах. За темпами зростання обсягу капітальних інвестицій при середньому значенні показника по Україні 98,3% збільшення відбулось у 17 регіонах, зокрема найбільше у Вінницькій області (на 37,7%), Хмельницькій (36,5%), Чернігівській (32,4%), Рівненській (26,9%), Миколаївській (26,1%), а зменшення визначено лише у 7 регіонах: Луганській (на 73,9%), Донецькій (58,9%), Полтавській (30%), Одеській (20,4%), Запорізькій (15,1%), Дніпропетровській (1,8%), Київській (1%) областях.

Незважаючи на низку позитивних тенденцій, у 2015 р. соціально-економічний розвиток більшості регіонів України відзначався зниженням обсягів промислового виробництва, скороченням обсягу прямих іноземних інвестицій, звуженням внутрішнього ринку, зростанням рівня безробіття і посиленням соціальної напруженості.

На можливостях відновлення докризових показників соціально-економічного розвитку регіонів чітко позначається нестабільна соціально-економічна ситуація Донецької та Луганської областей (наразі ми можемо аналізувати ситуацію лише на територіях, підконтрольних державі Україна). Господарство окремих територій Донецької та Луганської областей перебуває у стані занепаду, потребує додаткових капіталовкладень і відповідного управління відновленням територій. Невпевненість у завтрашньому дні серед мешканців постраждалих територій, відсутність перспектив покращити своє становище, зuboжіння населення, дефіцит ресурсів для забезпечення життєдіяльності, занепад соціально-побутової сфери поблизу зони розмежування – ці чинники формують із постраждалих територій осередки напруження, соціальної незахищеності, зумовлюють подальшу стагнацію і неможливість усунення негативних тенденцій без втручання органів влади.

Зменшення обсягів виробництва у Донецькій та Луганській областях спричинило появу несприятливих тенденцій і в регіонах, які традиційно мали потужні виробничо-збутові зв'язки з Донбасом. Загострилися проблеми промислового комплексу регіонів: значна залежність від ситуації на ринках основних експортних товарів, висока енерго- та матеріалоємність виробництва, відсутність фінансових ресурсів для оновлення основних фондів, скорочення збуту на внутрішньому ринку через зменшення попиту на продукцію проміжного споживання [8].

Оперування поняттям “постконфліктна територія” означає усвідомлення появи на території України нового об'єкта регіональної політики, який відповідно потребує застосування оновлених інструментів регулювання свого розвитку. Без вирішення проблеми постконфліктних територій зростає загроза появи “нових депресивних територій” – постраждалих у ході бойових дій. А існування об'єкта “постконфліктна територія” спричинює спільно з іншими чинниками подальше поглиблення нерівномірності регіонального розвитку.

За показником питомої ваги валового регіонального продукту у ВВП країни протягом останніх років найвищим серед регіонів значенням традиційно відзначається м. Київ (близько 18%). Ще три області сумарно формують близько 30% (Дніпропетровська – 10,1%, Харківська – 5,6%, Київська – 4,8%). За показником валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу в Україні співвідношення між максимальним та мінімальним значенням становить 3 рази, що свідчить про значний рівень нерівномірності розвитку регіонів. Слід зазначити, що низький рівень нерівномірності не притаманний жодному з показників соціально-економічного розвитку регіонів [8].

Для планомірної реалізації заходів зі стабілізації соціально-економічного розвитку регіонів необхідним було значне посилення ролі інституційних інструментів та інституцій

регулювання регіонального розвитку, які унормовують відносини органів місцевого самоврядування регіонів та громад з органами влади, бізнесом та громадськими організаціями, спрощують процедуру доступу до фінансових ресурсів підтримки: Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР), регіональні стратегії, інструмент державно-приватного партнерства, офіси реформ, агенції регіонального розвитку, Міжвідомча координаційна комісія з питань регіонального розвитку та Рада регіонального розвитку. Ці інструменти та інституції підтверджують свою непересічну роль у сенсі спрямування розвитку регіонів у загальнонаціональному руслі та приведення системи існування регіонів до єдиного знаменника – загальнодержавних цінностей.

В результаті їх дії вдалося досягти певної стабілізації. Так, значно збільшено фінансовий ресурс підтримки регіонів: у 2016 р. на державну підтримку розвитку регіонів передбачено близько 6 млрд. грн. (3 млрд. грн. – кошти ДФРР, решта – субвенції). При цьому проекти, які фінансуються з бюджетів, повинні відповідати пріоритетам, визначеним у регіональних стратегіях розвитку. Слід означити, що значна кількість проектів, поданих регіонами, починаючи з 2012 р., вирішує лише поточні проблеми. Вони не є розвитковими і не завжди відповідають регіональним стратегіям розвитку. Вирішення суті питання – чи є проект каталізатором зростання і чи сприяє він підвищенню конкурентоспроможності регіону – дозволить уникати розпорошення коштів ДФРР. Так, у 2015 р. спостерігалася та ситуація, що значна кількість проектів була відхилена внаслідок їх невідповідності вимогам [9], і кошти ДФРР взагалі не були освоєні. Жоден регіон України не використав у повному обсязі кошти від фінансового обсяга, найменший рівень використання – 55,94% – спостерігався у Запорізькій області. У 2015 р. було відкрито асигнувань за ДФРР на суму 2889,7 млн. грн., відповідно нерозподілений залишок становив 11,132 млн. грн. Всього у 2015 р. реалізовувалось 876 проектів, з них у 2015 р. завершено 532. Найбільше проектів реалізовувалось у Донецькій області (112), а найменше – в Одеській (5) та м. Києві (1) [10].

Проект для фінансування з ДФРР має бути розвитковим, і з цією метою на подавачів проекту покладається питання визначення проблеми, на розв'язання якої спрямовано проект, очікуваних результатів від реалізації проекту, інновацій у проекті, а на регіональні комісії, які оцінюють проект, – визначення актуальності проекту, ефекту від його реалізації, інноваційності підходу до вирішення проблеми, фінансової та інституційної сталості результатів проекту. На нашу думку, за такою методикою не зовсім достовірно можна оцінити, чи є потенційний проект розвитковим, а покладання на регіональну комісію питання визначення доцільності реалізації проекту – це ознака ручного управління при розподілі коштів.

У 2016 р. з'явився новий фінансовий інструмент регулювання регіонального розвитку – субвенція на формування інфраструктури об'єднаних громад [11]. Об'єднані громади зможуть самостійно вирішувати, на які саме інфраструктурні проекти витратити субвенцію.

Основна робота з просування позитивних інструментів стабілізації регіонального розвитку покладається не тільки на місцеві органи виконавчої влади, а й на офіси реформ. Їх робота може значно інтенсифікуватися, якщо буде проводитися спільно із діяльністю агенцій регіонального розвитку [12]. Агенції, співпрацюючи на засадах партнерства між державним, приватним та громадським секторами, організаціями роботодавців та їх об'єднаннями, сприяють використанню внутрішнього потенціалу регіону.

Традиційним і перевіреним інструментом регулювання регіонального розвитку є регіональні стратегії як уособлення основних принципів розвитку регіону на

короткостроковий період (5–7 років). Проблемами регіональних стратегій залишаються: декларативність одних стратегій і надмірна деталізованість та переобтяженість інформацією інших, статичний характер і неможливість оновлення, важкість використання для формування планів заходів з реалізації цих стратегій. У зв'язку з ухваленням нової Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р. (ДСРР-2020) виникла необхідність перегляду регіональних стратегій та формування планів заходів з їх реалізації. За станом на травень 2016 р. затвердженого плану заходів на два або три роки не має Львівська область.

Іншим інструментом, який поступово набуває поширення для стимулювання розвитку регіонів, стає державно-приватне партнерство. В Україні за станом на 1 січня 2016 р. на засадах державно-приватного партнерства реалізується 177 проектів (146 договорів концесії, 31 договорів про спільну діяльність) у таких сферах: оброблення відходів, збір, очищення та розподілення води, будівництво та/або експлуатація автострад, доріг, залізниць, злітно-посадкових смуг на аеродромах, мостів, шляхових естакад, тунелів і метрополітенів, морських і річкових портів та їх інфраструктури та ін. Найбільша кількість проектів реалізується на території Полтавської (113), Миколаївської (15) та Одеської (14) областей [13] у сфері надання житлово-комунальних послуг: збір, очищення та розподілення води, збір/вивіз та утилізація побутових відходів. Найпоширенішою формою співробітництва між державним та приватним секторами залишається концесія. Світова ж практика свідчить, що існують і інші форми: контракти як адміністративний договір між органом місцевого самоврядування та приватним партнером, оренда, управління майном, угода про розподіл продукції. Застосування окремих з них не унормоване в законодавстві України, що значно звужує можливості приватного бізнесу на місцях сприяти активізації господарювання.

У 2015 р. було відновлено діяльність Міжвідомчої координаційної комісії з питань регіонального розвитку, яка сприятиме узгодженню довгострокових стратегій, планів і програм розвитку на державному, регіональному та місцевому рівнях, визначенню механізмів та інструментів вирішення питань розвитку регіонів [14]. Пріоритетними завданнями на 2016 р. вказана комісія визначила, зокрема, такі: підвищення ефективності використання коштів шляхом впровадження в регіонах європейських методик та процедур конкурсного відбору проектів, проведення в регіонах навчання з проектного аналізу та проектного менеджменту, розвиток у регіонах державно-приватного партнерства, створення бізнес-інкубаторів, стартапів, інноваційних кластерів. Віднині планується запровадження територіально орієнтованого підходу у реалізації регіональної політики, за якого міністерства свої секторальні політики та заходи спрямовуватимуть на розвиток регіонів з урахуванням специфіки кожного з них.

Вагому роль у процесі координації розвитку регіонів продовжує відігравати і Рада регіонального розвитку як консультативно-дорадчий орган при Президентові України. Одне із завдань Ради – сприяння налагодженню ефективної взаємодії державних органів з органами місцевого самоврядування щодо удосконалення державного будівництва, напрацювання новітніх підходів у регіональному розвитку.

Вказані інструменти та інституції регулювання соціально-економічного розвитку сприяють стабілізації становища в регіонах і недопущенню посилення регіональної нерівномірності. Однак, незважаючи на ефективність вказаних інструментів та діяльності інституцій, регіональна політика у 2016 р. формується у жорстких умовах. Це проявляється у наступному:

– недостатність коштів Державного та місцевих бюджетів для реалізації окремих

заходів регіональної політики. Попри те, що у 2015 р. відбулися значні зміни у системі формування місцевих бюджетів (передання до місцевих бюджетів єдиного податку, запровадження податку на нерухомість, зміна розподілу основного доходного джерела місцевих бюджетів – податку на доходи фізичних осіб – на користь бюджетів місцевого самоврядування, введення субвенції на підтримку інфраструктури об'єднаних територіальних громад), продовжує зростати дотаційність місцевих бюджетів. У 2015 р. частка міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів зросла до 59,1% (на 2,7 в. п. з 2014 р.), однак трансферти спрямовувалися переважно на соціально-культурну сферу (субвенції із соціального захисту населення становили 38,3%, інші субвенції – 12,4%) [15];

– потреба в додаткових ресурсах для реалізації заходів регіональної політики в умовах несприятливого інвестиційного клімату та впливу інвестицій. У кризових умовах значні надії покладаються на міжнародні організації, які надають технічну та дослідницьку допомогу органам місцевого самоврядування під час реалізації проектів. Деякі громадські організації постійно оголошують конкурси проектів, долучатися до яких можуть всі органи місцевого самоврядування;

– передання на рівень громад питань забезпечення повсякденних потреб і відповідальності за соціально-економічний розвиток території. Децентралізація влади значно розширила можливості громад, однак для їх успішного втілення необхідні значні фінансові ресурси. Передання до місцевих бюджетів нових податків і нові субвенції можуть лише частково сприяти зміцненню фінансової спроможності громад. Головний фінансовий ресурс громад криється у використанні внутрішнього виробничого і ресурсного потенціалу. Галузі, які в першу чергу можуть стати каталізаторами зростання економіки регіонів – це сільське господарство, будівництво, хімічна промисловість, гірничодобувна промисловість, транспортна сфера (вантажо- і пасажироперевезення), туризм.

Такі рамкові умови регіональної політики звужують можливості традиційного використання інструментів регулювання регіонального розвитку, оскільки за таких умов проблема регіональної нерівномірності залишається поза увагою і може фінансуватися лише за залишковим принципом.

Отриманий регіонами у попередні роки запас стійкості може швидко вичерпатися, що зумовлює необхідність діяти у стислий час, зважаючи на продовження соціально-економічної кризи та неочевидні перспективи появи нових ринків збуту товарів і нових торговельних партнерів. Необхідним є вжиття рішучих заходів щодо оновлення системи інституційного забезпечення регіонального розвитку та розвитку громад. Для удосконалення процесу регулювання регіональної нерівномірності у кризовий період доцільно сформувати цілісну систему впливу на регіональну економіку, в якій розглянуті вище інструменти та інституції будуть відігравати ключову роль. Економічне зростання в регіонах стимулюється за рахунок формування точок зростання, пошуку нових торговельних партнерів, переходу на інноваційне виробництво. Практика засвідчила, що інструментами, які здатні найшвидше підвищити ефективність розвитку регіонів та сприяти зменшенню міжрегіональної нерівномірності, є механізми регіональної структурної політики [6], ДФРР, діяльність агенцій регіонального розвитку, а також державно-приватне партнерство.

У зв'язку з цим мають бути значно розширені можливості для застосування державно-приватного партнерства. Для цього необхідно внести зміни до Закону України "Про державно-приватне партнерство" у частині доповнення чинних моделей державно-

приватного партнерства – концесія і договір про спільну діяльність – іншими, що позитивно зарекомендували себе у світовій практиці, зокрема угодою про розподіл продукції та управління майном. Необхідно розширити сфери використання державно-приватного партнерства, додавши до їх переліку: спорудження об'єктів соціальної інфраструктури, розробку родовищ газоконденсатних і нафтогазоконденсатних енергетичних ресурсів, розробку та упровадження унікальних новаторських технологій з метою залучення інвесторів до виконання соціально та суспільно значимих проектів з наданням їм пільг при оподаткуванні прибутку від реалізації цих проектів. Доцільно внести зміни до Закону України “Про угоди про розподіл продукції” у наступному: сторонами угоди про розподіл продукції виступають інвестори і держава в особі Кабінету Міністрів України та/або місцевих органів виконавчої влади; це дозволило б підвищити роль і відповідальність місцевих органів за реалізацію проектів на підвідомчій території.

Ризик появи “нових депресивних територій” на постраждалих у ході бойових дій територіях сходу України зумовлює необхідність пошуку інструментів для протидії цьому явищу, і без цього неможливі стабілізація темпів соціально-економічного розвитку регіонів України та зменшення диспропорційності. Особлива увага має бути приділена як діяльності органів влади та організацій громадянського суспільства, відповідальних за відновлення постраждалих територій, так і використанню для відновлення усіх напрацьованих інструментів підтримки регіонального розвитку, і також сприяння активному розвитку міжрегіонального співробітництва. Відновлення господарської сфери Донецької та Луганської областей та реінтеграція Донбасу можливі шляхом зміцнення позицій основних економічних агентів, починаючи з територій, підконтрольних Україні. Нормалізація обороту ресурсів і зміцнення зв'язків з іншими регіонами неминуче приведуть до поступового включення Донбасу в економічні процеси: виробники будуть змушені шукати виходи на нові зовнішні ринки, альтернативу імпорту, приділяючи більшу увагу внутрішньому ринку. Створення умов для соціально-економічного відновлення Донецької та Луганської областей передбачає досягнення солідарності в питанні відновлення Донбасу, консолідації суспільної думки навколо необхідності підтримки постраждалого населення і постконфліктного відродження економіки та інфраструктури Донбасу. Доцільним є розширення переліку проектів міжрегіонального співробітництва підприємств Донбасу з метою втримання ринків збуту промислової продукції і збереження існуючих коопераційних зв'язків з підприємствами сусідніх регіонів, а також сприяння розвитку співробітництва підприємств сходу України з партнерами в країнах ЄС. Для інтенсифікації господарської діяльності необхідною є підтримка окремих сегментів малого підприємництва, зокрема у сферах торгівлі, пасажирських і вантажних перевезень і побутового обслуговування населення. З метою збереження людського капіталу доцільно створювати умови для працевлаштування вимушено переміщених осіб, які мають намір повернутись на рідні території, організувати громадські роботи з метою створення тимчасових робочих місць для вивільнених працівників підприємств Донбасу і жителів, що повертаються в регіон, відновити в повному обсязі виплати заробітної плати і соціальних платежів на територіях, підконтрольних Україні, не допускати появи заборгованості з оплати праці.

Важливим питанням залишається необхідність переходу на енергоощадні технології виробництва та зміна у зв'язку з цим структури виробництва й вартості продукції. Економія енергоресурсів у виробничій сфері є одним із чинників стабілізації соціально-економічного розвитку, що дозволить знизити вартість виробництва і сприяти поліпшенню екологічної ситуації у регіонах.

У зв'язку із розширенням можливостей виходу на ринки ЄС зростає потреба у пошуку нових зовнішньоторговельних партнерів для регіональних виробників. Із цією метою необхідно упорядкувати процедури та прискорити перехід на технічні стандарти ЄС з метою розширення географії ринків збуту товарів українських виробників у регіонах, розробити пропозиції для місцевих органів виконавчої влади щодо перегляду асортименту продукції, що виробляється для експорту, з метою розширення зовнішніх ринків збуту та уникнення "пастки квот" (обмеження обсягів експорту), розширення ринків збуту для продукції важкої промисловості, машинобудування (у т. ч. транспортного), хімічної промисловості, інноваційних технологій. Місцевим органам доцільно вжити заходів щодо участі у міжнародних економічних та інвестиційних форумах, ярмарках інвестиційних пропозицій з метою рекламування своєї продукції для подальшого укладання угод про співробітництво з підприємствами інших країн, а також розширення взаємодії з торгово-промисловими палатами інших країн з метою просування продукції українських виробників на ринки країн Близького Сходу, Середньої Азії та ін.

Відновлення соціально-економічного розвитку регіонів означає зростання значення безпосередньої ініціативи регіонів у визначенні стратегії розвитку. На користь цього свідчить те, що у ДСРР-2020, на відміну від ДСРР-2015, не визначені чітко й однозначно пріоритетні напрямки розвитку кожного регіону, а лише вказані орієнтовні завдання для регіонів. Через це значно зростають вимоги до регіональних стратегій. Подоланню різного характеру стратегій може сприяти ухвалення методики формування регіональних стратегій, яка б створила можливості для здійснення єдиної оцінки таких стратегій та можливостей їх порівняння, дозволила б більш ефективно розробляти план заходів із реалізації стратегій.

Пошук шляхів відновлення регіонів полягає у поступовому, однак невідкладному, знаходженні відповідей на такі запитання: які регіони мають стати локомотивами відновлення, здатними поширити тенденції стабільного розвитку на інші території та регіони; як посилити взаємодію між регіонами для відновлення єдиного господарського простору у новій якості, коли всі регіони мають стати рівноправними суб'єктами регіональної політики без поділу на "утриманців" та "годувальників"; якою буде взаємодія регіонів із зовнішнім середовищем в умовах зміни традиційних торговельних партнерів та започаткування дії Зони вільної торгівлі; які інструменти регулювання соціально-економічного розвитку доцільно використовувати для стабілізації соціально-економічного розвитку регіонів.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, у дослідженні було показано, що в сучасних умовах регіональна політика повинна давати відповіді на питання не лише щодо стабілізації соціально-економічного розвитку регіонів, а й недопущення розростання і навіть зменшення нерівномірності соціально-економічного розвитку, а також зміцнення коопераційних зв'язків між регіонами. Нерівномірність посилюється не в останню чергу через існування такого нового об'єкта регіональної політики, як "постконфліктна територія", яка має ризики перетворення у нову депресивну територію, через що відновлення господарської діяльності постраждалих територій Донецької та Луганської областей стає актуальним завданням регіональної політики. Інструменти регіонального розвитку та інституції, які займаються питаннями регіонального розвитку як внутрішні регулятори регіональної політики (ДФРР, регіональні стратегії, державно-приватне партнерство, офіси реформ, агенції регіонального розвитку, Міжвідомча координаційна комісія з питань регіонального

розвитку, Рада регіонального розвитку), мають пройти оновлення з огляду на те, що значно змінилися зовнішні умови здійснення регіональної політики: регіональна економіка розвивається за новими тенденціями, відбулися зміни ринків зовнішньої торгівлі, відкрилися ринки ЄС, а перед регіональною політикою постали нові завдання. Від того, наскільки успішно і швидко відбудуться ці конструктивні зміни, залежать перспективи відновлення країни як осередку добробуту, стабільності й безпечності на всій її території. Подальші дослідження мають бути спрямовані на детальне вивчення проблем постконфліктних територій та їх реінтегрування до національної економіки з метою недопущення розростання регіональної нерівномірності.

Література

1. Martin R. *How regions react to recessions: resilience and the role of economic structure* / R. Martin, P. Sunley, B. Gardiner, P. Tyler // *Regional Studies*. – 2016. – Vol. 50, no. 4. – P. 561–585.
2. Заблудська І. В. Структурні зміни в економіці Луганської області [Електронний ресурс] / І. В. Заблудська // *Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні / НАН України ; ДУ "ІРД імені М. І. Долішнього"*; наук. ред. В. С. Кравців. – Львів, 2016. – С. 46–51. – (Серія "Проблеми регіонального розвитку"). – Режим доступу : <http://ird.gov.ua/irdp/p20160101.pdf>.
3. Збаразська Л. О. Тенденції змін і проблеми функціонування базових галузей промисловості Донецької області [Електронний ресурс] / Л. О. Збаразська, В. А. Нікіфорова, Г. З. Шевцова // *Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні / НАН України ; ДУ "ІРД імені М. І. Долішнього"*; наук. ред. В. С. Кравців. – Львів, 2016. – С. 36–46. – (Серія "Проблеми регіонального розвитку"). – Режим доступу : <http://ird.gov.ua/irdp/p20160101.pdf>.
4. Кизим М. О. Підсумки соціально-економічного розвитку регіонів в умовах зовнішньої агресії / М. О. Кизим, І. В. Ярошенко, О. М. Красноносова, О. В. Тур, О. В. Козирева // *Науково-аналітичні матеріали до проекту щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України / НДЦ ІПР НАН України ; за ред. М. О. Кизима*. – Х. : 2016. – С. 121–128.
5. Кропельницька С. О. Сучасні тенденції, проблеми та перспективи участі проектів розвитку територій у конкурсі на фінансування з ДФРР / С. О. Кропельницька // *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. – 2016. – Вип. 12, т. 1. – С. 37–44.
6. Melnyk A. *Modernization of regional structural policy mechanisms in Ukraine in the process of its EU integration* // *Regional Economy in Theory and Practice*, # 286, Wrocław, 2013. P. 169–181.
7. Дані Держстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
8. Кизим М. О. Підсумки соціально-економічного розвитку регіонів в умовах зовнішньої агресії / М. О. Кизим, І. В. Ярошенко, О. М. Красноносова, О. В. Тур, О. В. Козирева // *Науково-аналітичні матеріали до проекту щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України / НДЦ ІПР НАН України ; за ред. М. О. Кизима*. – Х. : 2016. – С. 121–128.

9. Питання підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів ДФРР : Наказ Мінрегіону № 80 від 24.04.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0488-15/page>.
10. Моніторинг використання коштів ДФРР у 2015 році; Реалізація проектів за рахунок коштів ДФРР у 2015 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2016/02/Tablitsya-shhodo-stanuvikoristannya-u-2015-rotsi-koshtiv-DFRR.pdf>.
11. Мінрегіон запропонував об'єднаним громадам типову структуру плану соціально-економічного розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/press/news/minregion-zaproponuvav-ob-yednanimgromadam-tipovu-strukturu-planu-sotsialno-ekonomichnogo-rozvitku-neobhidnogo-dlya-otrimannya-derzhavnoyi-subventsii/>.
12. Про затвердження Типового положення про агенцію регіонального розвитку : Постанова КМУ № 258 від 11.02.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248941325>.
13. Інформація щодо стану здійснення державно-приватного партнерства. Департамент інвестиційно-інноваційної політики та розвитку державно-приватного партнерства МЕРТ; Звіт за результатами проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики в Україні [Електронні ресурси]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=fc354c59-cb8f-4660-b7d5-1acdf35f0ab7&title=InformatsiiaSchodoStanuZdiisnenniaDerzhavnoprivatnogoPartnerstva>; <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2016/05/Zvit-za-rezultatami-realizatsiyi-derzhavnoyi-regionalnoyi-politiki-v-Ukrayini-u-2015-rotsi2.pdf>, с. 15–17.
14. Міжвідомча координаційна комісія з питань регіонального розвитку створить конструктивний діалог між центральними і місцевими органами виконавчої влади. Мінрегіон, інформація від 02.03.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248869804&cat_id=244277212.
15. За даними Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua.

References

1. Martin R., Sunley P., Gardiner B., Tyler P. How Regions React to Recessions: Resilience and the Role of Economic Structure. *Regional Studies*, 2016, Vol. 50, No. 4, pp. 561-585 [in English]
2. Zablodska I.V. Strukturni zminy v ekonomitsi Luhanskoi oblasti [Structural Changes in the Economy of Luhans'k Region]. *Terytorialnyi rozvytok ta rehionalna polityka v Ukraini – Area Development and Regional Policy in Ukraine (Seriiia "Problemy rehionalnoho rozvytku" – Series 'Issues of Regional Development')*, Lviv, 2016, pp. 46-51, from <http://ird.gov.ua/irdp/p20160101.pdf> [in Ukrainian]
3. Zbarazska L.O., Nikiforova V.A., Shevtsova H.Z. Tendentsii zmin i problemy funkcionuvannia bazovykh haluzei promyslovosti Donetskoi oblasti [Trends of Changes and Challenges for Key Manufacturing Branches in Donetsk Region]. *Terytorialnyi rozvytok ta rehionalna polityka v Ukraini (Seriiia "Problemy rehionalnoho rozvytku") – Area Development and Regional Policy in Ukraine (Series 'Issues of*

- Regional Development*'), Lviv, 2016, pp. 46–51, from <http://ird.gov.ua/irdp/p20160101.pdf> [in Ukrainian]
4. Kyzym M.O., Yaroshenko I.V., Krasnonosova O.M., Tur O.V., Kozyryeva O.V. Pidsumky sotsialno-ekonomichnoho rozvytku v umovakh zovnishnoi agresii [Proceedings of Socio-economic Development at a Time of External Aggression]. *Naukovo-analitychni materialy do proektu shchorichnoho Poslannia Prezidenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy pro vnutrishnie i zovnishnie stanovyshe Ukrainy – Scientific analytical materials to the draft of the Annual message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine about the internal and external situation in Ukraine*. Research Center of Industrial Problems of NAS of Ukraine, Kharkiv, 2016, pp. 121–128 [in Ukrainian]
 5. Kropelnytska S.O. Suchasni tendencii, problemy ta perspektyvy uchasti proektiv rosvytku terytorii u konkursi na finansuvannia z SFRD [Participation of Area Development Projects in the Competition for Being Funded by SFRD: Current Trends, Challenges and Prospects]. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu – Current Issues of Regional Economic Development*, 2016, Issue 12, Vol. 1, pp. 37–44 [in Ukrainian]
 6. Melnyk A. Modernization of Regional Structural Policy Mechanisms in Ukraine in the Process of its EU Integration, *Regional Economy in Theory and Practice*, # 286, Wroclaw, 2013. pp. 169–181 [in English]
 7. Dani Derzhstatu Ukrainy [Data from the State Statistics Service of Ukraine], from www.ukrstat.gov.ua [in Ukrainian]
 8. Kyzym M.O., Yaroshenko I.V., Krasnonosova O.M., Tur O.V., Kozyryeva O.V. Pidsumky sotsialno-ekonomichnoho rozvytku v umovakh zovnishnoi agresii [Proceedings of Socio-economic Development at a Time of External Aggression]. *Naukovo-analitychni materialy do proektu shchorichnoho Poslannia Prezidenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy pro vnutrishnie i zovnishnie stanovyshe Ukrainy – Scientific analytical materials to the draft of the Annual message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine about the internal and external situation in Ukraine*. Research Center of Industrial Problems of NAS of Ukraine, Kharkiv, 2016, pp. 121–128 [in Ukrainian]
 9. Pytannia pidhotovky, otsinky ta vidboru investytsiinykh program i proektiv rehionalnoho rozvytku, shcho mozhuť realizovuvatysia za rakhunok koshtiv SFRD [Preparation, Estimation and Selection of Investment Programs and Projects for Regional Development to be Funded by the SFRR]. *Nakaz Minrehionu #80 vid 24.04.2015 r. – The order of the Ministry of Regional Development, Construction and Housing and Communal Services of Ukraine from April 24, 2015 of No. 80*, from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0488-15/page> [in Ukrainian]
 10. Monitorynh vykorystannia koshtiv SFRD v 2015 rotsi; Realizatsia proektiv za rakhunok koshtiv SFRD u 2015 rotsi [Monitoring of the SFRD Funds Utilizing in 2015; Projects Funded by the SFRD in 2015], from <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2016/02/Tablitsya-shhodo-stanu-vikoristannya-u-2015-rotsi-koshtiv-DFRR.pdf> [in Ukrainian]
 11. Minrehion zaproponuvav obiednanym hromadam typovu strukturu planu sotsialno-ekonomichnoho rozvytku [The Ministry of Regional Development has offered the united communities a standard structure of projects for social and economic development], from [ISSN 1993-0240 Вісник Тернопільського національного економічного університету № 3, 2016 р.](http://www.minregion.gov.ua/press/news/minregion-zaproponuvav-ob-yednanim-

</div>
<div data-bbox=)

- gromadam-tipovu-strukturu-planu-sotsialno-ekonomichnogo-rozvitku-neobhidnogo-dlya-otrimannya-derzhavnoyi-subventsiyi/.
12. Pro zatverdzhennia Typovoho polozhennia pro ahentsiiu rehionalnoho rozvytku: Postanova CMU #258 vid 11.02.2016 [On the acceptance of the Standard Provision on the Regional Development Agency: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 11.02.2016 of No. 258], from: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248941325>.
 13. Informatsiia shchodo stanu zdiisnennia derzhavno-pryvatnoho partnerstva. Departament investytsiino-innovatsiinoi polityky ta rozvytku derzhavno-pryvatnoho partnerstva MEDT; Zvit za rezultaty provedennia monitorynhu ta otsinky rezultatyvnosti realizatsii derzhavnoi rehionalnoi polityky v Ukraini [Information on the Implementation of Public-private Partnership Projects. Data of the Department of Investment and Innovation Policy and Public-private Partnership Development of the MEDT (Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine); Report on the results of monitoring and effectiveness assessment of the state regional policy implementation in Ukraine], from <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=fc354c59-cb8f-4660-b7d5-1acdf35f0ab7&title=InformatsiiaSchodoStanuZdiisnenniaDerzhavnoprivatnohoPartnerstva>; <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2016/05/Zvit-za-rezultatami-realizatsiyi-derzhavnoyi-regionalnoyi-politiki-v-Ukrayini-u-2015-rotsi2.pdf>, pp. 15–17 [in Ukrainian]
 14. Mizhvidomcha koordynatsiina komisiia z pytan' rehionalnoho rozvytku stvoryt' konstruktivnyi dialog mizh tsentralnymy i mistsevymy orhanamy vykonavchoi vlady. Minrehion, informatsiia vid 02.03.2016 r. [Intergovernmental commission of the regional development issues will establish a constructive dialogue between the central and local executive authorities. The *Ministry of Regional Development*, information from 02.03.2016], from: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248869804&cat_id=244277212
 15. Za danymy Ministerstva finansiv Ukrainy [According to the Ministry of Finance of Ukraine], from www.minfin.gov.ua.

Редакція отримала матеріал 20 травня 2016 р.